

die elke confrontatie der ingebrachte beschuldigingen met den „feitelijken grondslag“ voorbij deed gaan; op die „verbondswraak“ komen we nog terug. Onze bezwaren; want voort: toegekomen aan de tekening van het onderscheid tusschen de oud- en de nieuwtestamentische „bedeeling“, gaf Dr Thijs daarvan een schets, die ons in strijd bleek te komen met de doorlopende leer der vaderen „uit den bloetijd“, en die we moeten weerstaan, omdat ze o. i. de fundamentele eener gezonde verbondsbewoening ondergraaft. Ze kwam toch, zoo betoogden we, niet maar „op den klank af“, doch ook in werkelijkheid in de lijn van Coccejus te liggen; en we weten allen, dat, hoezeer Coccejus in veel opzichten verdienstelijk is, hij op die punten, waar het nu juist op aankwam, van het goede spoor afgeweken is.

In ons nummer van 29 Juli deelden we mee, op verzoek de loopende reeks even op te schorten tot na den vacantielijd. Thans den draad weer opvallende, komen we allereerst tot het „Schriftbewijs“, dat Dr Thijs in „De Heraut“ gegeven heeft. Uiteraard is dit van het hoogste belang.

Vooraf nog een enkele opmerking aan „Spectator“, wiens kroniek in „Geref. Kb. N.-Br. en L.“ verleden week o.m. het volgende bevatte:

Professor Schilder, die er van houdt, om de zaken grondig te behandelen, heeft tot Coccejus teruggegrepen, wegens evidente parallellen tusschen dezen niet al te zuiveren Theoloog en J. T.

Er is iets in deze naast-elkander-stelling, dat als methode van bestrijding minder prettig aandoet. Als ik uitspraken van een of ander onverdacht Gereformeerd Theoloog, zeg K. S., plaats naast enige over hetzelfde onderwerp van een als ketter gereputeerd historisch persoon, en ik wijs op de, wel niet geheel, maar toch bijna gelijklopende opvattingen en zeg dan: „Past op voor dien K. S. Je ziet, mensen, waar zijn opvattingen toe kunnen leiden. Hoedt je voor die quasi-ketterse meningen!“, ik geloof niet, dat ik dan fair handel.

Maar, enfin, tous les genres sont bons, hors le genre ennuyeux. Dus, fiat!

Met „Spectator“ heb ik meer dan eens een genoeglijk uurtje doorgebracht, en daarom weet ik, dat hij de onjuistheid van die Fransche opmerking aan 't eind even goed inzielt als ik. Dat ligt trouwens in het Engelsche bijwoord, vlak daarvoor, reeds uitgedrukt. Ik behoef niet te herhalen, wat ik in het nummer van 22 Juli heb opgemerkt; misschien evenwel had de herinnering daaraan „Spectator's“ opmerking weerhouden. In gewone gevallen denk ik er niet aan, zulke nevens-stellingen te doen; waar ben ik begonnen broeders aan te klagen wegens de ongereformeerde hunner eigen theorieën? Maar, in dezen tijd is het goed, „De Heraut“ te houden aan zijn woord, van 1936 en daarna. Als nu dit blad zijn beschuldigingen waar wil maken, maar op één der kardinale punten vervalt in opvattingen, die reeds lang door het gereformeerde oordeel getroffen zijn, dan moet men verdragen kunnen, dat we meening naast meening stellen. Anders komen we nooit uit de moeite. Bovendien stelt „Spectator“ de zaak niet zóó als ik het deed. Ik had het niet over de vraag, „waar zijn“ (i.e. J. T.'s) „opvattingen toe kunnen leiden“, maar over de andere kwestie, waar in een grondlegend verband zijn opvattingen op neerkomen. Niet over mogelijke consequenties, doch over werkelijke grondslagen sprak ik. Dat ik verder van Dr Thijs alle mogelijke prettige dingen gezegd heb, kan ieder nagaan. Men ziet: ook al verloopt de polemiek nog zoo zoet en zacht, als iemand zegt, waar 't op neerkomt, is 't toch niet goed. Misschien komt het ditmaal hier vandaan, dat, gelijk „Spectator“ zelf opmerkt, hij zich aan den schrijver in „De Heraut“ verwant voelde. Mij gaat het ook zoo; maar mijn verwantchapsgevoelens strekken zich ook tot anderen uit. „Spectator“, die er natuurlijk óók zoo voor staat, zal me ten goede houden, dat ik daarmee reken. Mogelijk weet ik meer dan hij van nabij, hoe door sommigen, ook die op het betreffende punt beter hadden kunnen weten, aan Dr Thijs' artikelen in geval van niet-bespreking polemische en thetische consequenties vastgeknoot zouden zijn, die, wíl schadelijk, door publieke bespreking juist van die kardinale punten, moesten voorkomen worden, terwille van de rechte waardeering van elkander, en dus van den vrede.

• • •

Tot de zaak komende, vragen we dus nu, op welken Schriftuurlijken grond Dr Thijs heeft willen aannemelijk maken, hetgeen ons in zijn parallel tusschen Oud en Nieuw Verbond onaanvaardbaar scheen.

Dr Thijs' uitspraken bewijzen, dat hij volgende stellingen juist acht:

I. Wél van het oude, maar niet van het nieuwe verbond geldt, dat het verbroken kan worden.

II. Derhalve kan wél in het oude, doch niet in het nieuwe verbond de verbondswraak den bondsbreker treffen.

III. Het nieuwe verbond is geen herstelling van het oude; het is een gansch ander verbond; van anderen aard dan het Sinaïetische.

IV. De Israëlieten hebben het verbond verbroken; het gevolg daarvan was, dat de Heere nu ook den band met Israël verbrak.

V. Het oude verbond KON verbroken worden van de zijde van het bondsvolk en daarna ook van de zijde Gods; het was „niet onberispelijk“.

VI. Het nieuwe verbond daarentegen kan niet verbroken worden.

VII. Het „anders“-zijn van het nieuwe verbond, vergeleken met het oude, ligt juist in deze niet-verbrekbaarheid; en de „berispelijkheid“ van het oude, verge-

leken met het nieuwe, ligt juist in deze wel-verbrekbaarheid.

Deze stellingen acht Dr Thijs nu alle opgesloten in wat we lezen in Jer. 31:31-34, gelijk deze plaats wordt aangewend en uitgelegd in Hebr. 8:7-13. Hier toch wordt de voortreffelijkheid van het nieuwe boven het oude verbond geleerd.

Dat het beroep op deze Schriftplaatsen een kwestie van grooten ernst is, zal ieder toegeven. Uit wat Dr Thijs opmerkt, volgt toch o.m. deze ingrijpende stelling, dat het tot het karakter van een verbond behooren kan, dat God het kan verbreken.

• • •

Nu valt het den opmerkzamen lezer op, dat we hier met onderscheiden vragen in de maag blijven zitten. Wat is „verbreken“? Houdt dit woord zijn beteekenis, als het eerst van menschen, daarna van God gebruikt wordt? Kan wat de vaderen de „antiqueering“ (het antiek-maken, het als oud en verouderd terzijde stellen en laten varen) van een verbond door God noemden, wel een „verbreken“ van het verbond heeten? Een verbreken van de zijde Gods, nadat eerst door het volk bondsbreuk gepleegd is? Hebben bepaalde Israëlieten, of hebben „DE“ Israëlieten het verbond verbroken? Zijn er niet altijd onder Israël handhavers van het verbond geweest, het „overblijfsel der verkiezing“, zoodat Israël als totaal het verbond NIET verbroken heeft; en was het eigenlijk wel iets anders dan naleving van zijn verbondsoezegging, toen de Heere tenslotte een eind maakte aan den toestand, waarbij Israël als NATIE de verbondsgemeenschap vormde?

Dat zijn allemaal vragen, waarop we terugkomen, en die men niet onbesproken laten mag, als men zulke ingrijpende conclusies als die van Dr Thijs durft nemen tot basis van heel een betoog.

Maar vóór alle dingen stellen we de vraag: heeft Dr Thijs er goed aan gedaan, uit Jeremia 31 en Hebr. 8 zulke verstrekkende conclusies te halen, zonder nader betoog of bewijs?

Ik geloof het niet. In andere gevallen zal niemand het kwalijk nemen, als iemand, zonder verder iemand op het oog te hebben, iets betoogt, en dan over bepaalde punten wat haastig heenloopt. Wijst men evenwel in polemisch verband en in een sfeer als „De Heraut“ in 1936 schiep, de stellige meningen van anderen af, wier opinie men („Spectator“ is dat mogelijk vergeten) met de Gereformeerde belijdenis in strijd noemt, ja, dan moet men op de moeilijke punten dieper ingaan.

Dat er in de exegese van Jer. 31 en Hebr. 8 moeilijke punten zijn, weet Dr Thijs natuurlijk zeer wel. Wij zullen opzettelijk geen auteurs van den laatste tijd noemen. We gaan maar weer eens op zoek in „den bloetijd“. En we komen terecht bij Junius, den veelgeprezene, wiens werk door Dr A. Kuyper weer voor een deel werd uitgegeven. O neen, Junius is voor mij geen laatste autoriteit. Maar lezing van zijn boeken maakt voorzichtig in de polemiek tegen broeders, als men hem tenminste beschouwt.

Willen we eens een paar markante meningsverschillen tusschen Dr Thijs en Junius noemen, om dan meteen de kern der kwestie te raken? We steken van wal. Puntsgewijs.

• • •

Dr Thijs.	Prof. Junius. 1)
In Hebr. 8 wordt gehandeld over het verbond.	In Hebr. 8 wordt gehandeld niet over het verbond, doch over een testament (181, 196).
Twee verbonden worden in Hebr. 8 met elkaar vergeleken.	Welneen, tweemaal priesterschap wordt hier onderling vergeleken (191).
Omdat in Hebr. 8 van het verbond sprake is, geldt daarvan, dat 't vroeger niet onberispelijk was. Daarom niet onberispelijk? Omdat 't kon verbroken worden.	Omdat in Hebr. 8 van het priesterschap sprake is, geldt daarvan, dat het vroeger niet onberispelijk was. Daarom niet onberispelijk? Omdat er nog iets aan ontbrak (191 v.).

Het volk van het O. V. ontving „uitwendig“ weldaden; eerst in het N. T. is het verbond „verinnerlijkt“. Het nieuwe verbond was „geheel anders“ (dan het oude).

Men ziet het: er is op het kardinale punt een treffend verschil. Volgens Junius is er hier niet eens sprake van het genadeverbond als zoodanig, maar van een testament, een „schikking“. En het is maar niet een losse inval, dien Junius hier aan het woord laat komen. „Dat nu“ — zoo schrijft hij — „de toepassing van de plaats niet ongerijmd is, indien men in plaats van het gene gemeenlijk word uitgelegd een VERBOND, steld de naam van TESTAMENT, zulks zullen wij zeer klaarblijkelijk (gelijk ik hope) over het negende Hoofdstuk aenwijzen“.

In zijn verhandeling, rakende Hebr. 9, komt hij dus terug op het woord „testament“, gelijk hij in Hebr. 8 daarvan sprake acht te zijn. In deze nadere bewijsoverring weerlegt Junius de bedenkingen van velen, „zo Joden, alsook anderen, die uit den droesem der Joden onwetende hebben ingedronken die gemeine uitlegginge der Joden van het Hebreesche woord „BERITH“ (vaak vertaald door „verbond“, K. S.). Er staat „berith“, — welnu, mag men den term dan vertalen door „testament“, zooals Junius gedaan heeft?

1) Ik verwees reeds eerder naar het geschrift: gemakshalve gebruik ik de Nederlandsche vertaling. Delft. Boitet, 1712 (Thierens). Het is: Par aliorum, etc. III.

Ja zeker, dat mag men, zegt Junius. Sterker: in dit geval kan het niet anders. Want „berith“ moge dan al herhaaldelijk een schikking aanduiden, welke tusschen twee partijen wordt overeengekomen en getroffen, men zou toch wel zeer „onnozel“ zijn, als men niet zag, dat de term óók op andere manier gebruikt werd. „Berith“ beteekent ook meermalen: „schikking“, of: „inzetting“, of: „ordinantie“ (238/9). „Derhalven hebben wy dit tweede ook bewezen, namentlijk, dat het gebruik van het Hebreesche woord geensins vereischt, dat wy het van een verbond of verdrag tusschen verschillende partijen ingegaen, en een onderlinge verplichting behelzende, noodzakelijk moeten uitleggen overal daer men het leest“. Hij wil zeggen: het kan monopleurisch bedoeld zijn (schikking van één kant), al is het ook doorgaans dipleurisch (onderlinge verplichting; het woord „doorgaans“ is van Junius zelf, 237).

Naar de gewoonte dier dagen haalt de professor er dan een paar Latijnsche schrijvers bij. Het woord „foedus, fidus“ geeft oorspronkelijk — nog steeds spreekt Junius — volgens Varro uit den dichter Ennius — te kennen: quod datur fides, dat is: „dat men zijn woord geeft“. „Dat doet men nu niet alleen in onderlinge contracten en accoorden, maar ook in zuivere toezeggingen en beloften“. Dan komen de voorbeelden. Vergilius zegt ergens:

Natuur heeft dese wet en eeuwige verbonden
Van stonden aen gelegd op elke plaats, wanneer
Uit stenen, over 't hoofd Deucalions gezonden,
De ontvolkte wereldkloot kreeg nieuwe menschen
weer....

Een andere plaats wordt geciteerd; daarin is sprake van de winden:

De Almagte Vader heeft, die vresende, haer besloten
In duistere hollen, en daer boven op een groten
Klamp bergen opgelegd, en over haer gezet
Een Koning, welke door een vast verbond en met
Een streng gebit haer drift zou weten te bestieren,
En, na 't hem werd belast, den ruimen toom te vieren.
(241)

En dan komt Junius weer terug naar Hebr. 8; het hoofdstuk, waarop Dr Thijs zijn betoog heeft laten rusten. Wat is daar nu bedoeld: een verbond of een testament? Is het een „berith“, een „foedus“, naar de wijze van Ennius, Varro, Vergilius, neen of ja? Hier volgt het antwoord:

„Het andere deel der omschrijvinge uit de beloften van God heeft dezelfde Schrijver ons rijklijk aen de hand gegeven in het 8. hoofdstuk, wanneer hy die zeer sinrijke plaats van den Propheet Jeremia aenhaelde. Want laet men die gansche plaats van den Propheet eens doorkruipen, en alle de delen van die reden, die de Propheet uit Gods mond in dat hoofdstuk gevoerd heeft, eens overwegen; men zal zelfs niet een enkel titteltje kunnen vinden, uit het welke iemand een onderling beding of verdrag van God met het volk, en aen de andere kant, van het volk met God, kan bewijzen; maar het zijn enkele en zuivere beloften en weldaden van God beloofd, toegelegd en toegezegd aen de uitverkorenen volgens zijne genadige barmhertigheid. Hoedanigen soort van beloften indien iemand een Verbond zal willen noemen; my aengaende, ik zal 'er niet tegen zeggen, indien Verbond in dien zin word opgenomen, dewelke wy te voren uit Ennius, Varro en Vergilius hebben aengetoond. Anderszins moet men dat (indien wy eigentlijk spreken, en de gemeine uitlegginge van het woord behouden) niet een Verbond, maar een weldaad; niet een verdrag, maar een gifte; en wel een gifte by Testament, dewyl 'er de dood van den begiftiger tusschen komt, noemen. Indien het nu een gifte by Testament is, gelyk als men uit het eigentlijke byvoegsel verstaan kan, zo kan dit by gevolg eigentliker een Testament genoemd worden als een Verbond; en moet in der daed in desen opzichte alzo genoemd worden“ (244/5).

We zien dus, dat volgens Junius de perikoop uit Hebr. 8 wordt misverstaan, als men tout court het woord „verbond“ in deze plaats opvat op dezelfde wijze, zooals het elders wordt aangewend.

En daar ligt het verschil duidelijk afgeteekend. Volgens Dr Thijs is het eerste „berith“ „verbroken“, ook van de zijde Gods; volgens Junius heeft God zoowel het eerste als het tweede gehouden; Hij heeft alleen maar in het tweede veel grooter rijkdom gelegateerd, dan Hij in het eerste had gedaan. Vervallenverklaring van een testament is heel wat anders dan verbreking ervan. Verbrekt een koning de wet die hij vervallen verklaart bij de invoering van een nieuwe? Niet Zijn eerste „berith“ heeft God prijsgegeven, doch degenen, die er niet in gebleven zijn (194). Het woord „berith“ wordt door Junius in deze plaats enger genomen dan door Dr Thijs, enger ook, dan in ettelijke andere gevallen.

Wat wij met het citaat van Junius beoogen, is nu wel duidelijk, naar we hopen. Wij willen er niets mee belissen; slechts bedoelen we tot voorzichtigheid op te wekken, de moeilijkheden, die van ouds bij de exegese gerezen zijn, niet te verdoezelen, en niet op grond van een al te vluchtige lezing van Hebr. 8 een ernstige kwestie als het al-of-niet-bestaan-van-een-verbondswraak-oók-onder-het-Nieuw-Testament als afgedaan te beschouwen met een eenvoudige ontkenning.

Hoe dan naar onze meening over deze plaats gedacht moet worden?

Daarover een volgenden keer.

K. S.

Ziekent

Nu m
de opdra
dragende
de histo
van de
ziekten
Oost-Ind
dienst m
Schrift.
éenen Z
uit Ursi
Heidelbe
Toen e
onder l
meent
aan den
Alleen v
waarop
Indië re
de diens
Deze l
totdat er
Johanne
Joh. de
De zie
dam op
1. Ave
2. Pre
3. Cab
4. Bez
5. Cor
Evangel
Van h
aan de l
schreef l
eerste z
Hottento
in huis
Hij vertr
verlosser
het rijk
God zijn
zijn zoo
aanzien
Van Ri
totten bi
ven dan
een stra
wroeten
enkele S
groeten,
zij zijn l
doen. Pr
qua-zend
stelde, te
beklomm
helzen, l
trad daa
Maar to
moest hi
Er is
een groo
door de
logen ni
thans hi
de Unie
is de op
bevoegd
kanten.
en bevo
dienaren
Doch
hun ber
te make
voorlezer
leiding v
moesten
psalmen
des Zonc
den in d
Dominee
geschied
(een Hug
minee K
Ook i
spoedig
voorlezer
vaderen
nieuw an
de diens
catechise
tevens se
kerkelijk
Eerst
uit de g
opgekom
vele oef
gemente
cramente
in de G
oefenaar
een eer
bodig te
tot het b
Sacrame
De hi
van niet
werk in